

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.10.2021 р. № 1128 «Про затвердження Положення про педагогічну інтернатуру». URL: <https://bit.ly/42Vd5yx>.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» від 16.07.2018 р. № 776. URL: <https://bit.ly/3OaBFqV>.
10. Організація заходів педагогічної інтернатури в закладах освіти: методичні рекомендації для закладів освіти та центрів професійного розвитку педагогічних працівників. – УІРО.2022. 9 с. URL: <https://bit.ly/42U7Ui9>.
11. Половенко О.В., Кірішко Л.М. Безперервна освіта педагога за індивідуальною освітньою траєкторією : навчально-методичний посібник. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2018. 60 с. URL: <https://bit.ly/3MqHUpf>.
12. Програма великої трансформації «Освіта 4.0: український світанок». URL: <https://bit.ly/3LZpACi>.
13. У доступі – матеріали програми «Наставництво» відеохabu «Навчаємося разом». URL: <https://bit.ly/3W2KG7g>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Наталія ЧЕРТКОВА,

завідувач науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»;

Інна ВІДІБОРЕНКО,

методист науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

Сучасні тенденції розвитку освіти України та входження її до світового освітнього простору призводять до стрімких змін ролі та функції педагогічного працівника, постійно зростаючих вимог до його професійної компетентності.

Основні проблеми, з якими зустрічаються педагоги це: активна динаміка змісту освіти, різноплановість проблем виховання; інтеграція знань, умінь і навичок із таких суміжних з педагогікою наук як філософія, психологія, медицина; робота в єдиному інформаційному середовищі; активне використання інформаційних технологій в освітньому процесі тощо.

Вчителі історії та суспільствознавчих дисциплін усвідомлюють необхідність упровадження сучасних форм навчання, мають бажання удосконалювати свою діяльність, згодні відмовитися від застарілих методів, проте не кожен працівник має необхідні ресурси, достатній рівень знань та навичок для впровадження інновацій, а тому постійно підвищують методичну компетентність, що є складовою частиною професійної компетентності вчителя та передбачає комплекс знань умінь та навичок вчителя-предметника, необхідних для навчання школярів основам певних наук (історії, правознавства, громадянської освіти).

У професійній діяльності вчителя-предметника методична компетентність є базовою у підготовці та проведенні уроків. Методична компетентність вчителя

громадянської та історичної освітньої галузі передбачає, що він має володіти комплексом знань, вмінь та навичок для реалізації ряду методичних завдань:

- формування історичних, правничих, громадянознавчих знань учнів;
- методика виховання учнів як на уроках громадянської та історичної освітньої галузі, так і у позаурочний час;
- формування вмінь, навичок та компетенцій школярів у процесі вивчення історії, правознавства, громадянської освіти;
- розуміння сутності та вміння встановити міжпредметні та міжкурсові зв'язки в освітньому процесі (інтегрування міжпредметних та міжкурсівих знань, умінь та навичок учнів);
- знання методів навчання та методику їх використання;
- урок історії, правознавства, громадянської освіти (вимоги до уроку, етапи підготовки, класифікації типів, структура, підготовка плану-конспекту); - перевірка та оцінка навчальних досягнень учнів [1].

Для підвищення професійного рівня вчителів історії, основ правознавства та громадянської освіти мають можливість пройти **навчання за програмою підвищення кваліфікації** «Розвиток професійних компетентностей учителів історії, правознавства та громадянської освіти (методика викладання історії, правознавства та громадянської освіти)» на базі КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» (автори-розробники – Юрій МИТРОФАНЕНКО, Наталія ЧЕРТКОВА, Інна ВІДБОРЕНКО).

Також вчителі можуть пройти навчання на **дистанційних семінарах-тренінгах** <http://dk.koippo.kr.ua/>:

- «Розвиток професійної компетентності вчителя суспільствознавчих дисциплін» (тьютор - Наталія ЧЕРТКОВА);
- «Використання інформаційно-комунікативних технологій в освітньому процесі» (тьютор - Інна ВІДБОРЕНКО).

Крім того, вчителі можуть взяти участь в **семінарах й тренінгах**, які проходять в очно-дистанційній формі, авторами-розробниками яких є Наталія ЧЕРТКОВА та Інна ВІДБОРЕНКО:

- Розвиток предметно-методичної компетентності педагога в підготовці учнів до ЗНО (НМТ) з історії України.
- Компетентнісно орієнтований підхід в шкільній історичній освіті.
- Сучасні інформаційно-комунікативні технології в роботі вчителів історії, правознавства, громадянської освіти.
- Інноваційні методики викладання в професійному розвитку вчителя історії, правознавства, громадянської освіти.

Учителі історії та суспільствознавчих дисциплін Кіровоградської області протягом навчального року працювали над реалізацією змісту та завдань програм громадянської та історичної освітньої галузі, а також історії України, всесвітньої історії, правознавства, громадянської освіти.

15 вересня 2022 року відбувся **семінар-практикум** для вчителів основ правознавства та громадянської освіти «Формування правової та громадянської компетентностей учнів у процесі викладання суспільствознавчих дисциплін: сучасні виклики», який спільно проводили НМЛ суспільствознавчих дисциплін

КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» (Наталія ЧЕРТКОВА) та навчально-наукова лабораторія суспільствознавчої освіти ЦДПУ ім. В. Винниченка (Лілія РЯБОВОЛ) <https://sites.google.com/koippo.in.ua/15-09-2022>.

Спікерами були:

▫ - Рябовол Лілія Тарасівна – професор кафедри права та правоохоронної діяльності, доктор педагогічних наук, професор, науковий керівник навчально-наукової лабораторії суспільствознавчої освіти ЦДПУ ім. В. Винниченка («Питання захисту прав дітей в умовах збройних конфліктів (створення безпечного шкільного середовища) у документах ООН та Ради Європи»);

- Митрофаненко Юрій Станіславович, старший викладач кафедри теорії та методики середньої освіти КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», кандидат історичних наук; Черткова Наталія Сергіївна, завідувач науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського»; Відіборенко Інна Володимирівна, методист науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» («Формування громадянської компетентності учнів на уроках громадянської освіти та основ правознавства засобами розвитку критичного мислення»);

- Ремех Тетяна Олексіївна – завідувач відділу суспільствознавчої освіти Інституту НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник («Основні зміни у програмах з «Основ правознавства» та «Громадянської освіти»);

- Гнатуша Наталія Вікторівна – директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Кіровоградській та Миколаївській областях («Відновне правосуддя: поняття, значення, досвід»);

- Пасічник Наталя Олексіївна – професор кафедри математики, статистики та інформаційних технологій суспільствознавчої освіти ЦДПУ ім. В. Винниченка, доктор історичних наук, професор («Актуальні питання навчання громадянської освіти»);

▫ - Митрофаненко Юрій Станіславович («Правовійна в ХХ – ХХІ ст.: витоки та ознаки»).

11-12 жовтня 2022 року працівники науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» (завідувач – Наталія ЧЕРТКОВА, методист – Інна ВІДІБОРЕНКО) організували **семінар** для учителів історії «Актуальні аспекти підвищення рівня педагогічної майстерності в підготовці учнів до зовнішнього незалежного оцінювання з історії України» <https://sites.google.com/koippo.in.ua/11-12-10-2022>.

Наталія ЧЕРТКОВА, Інна ВІДІБОРЕНКО, Юрій МИТРОФАНЕНКО; Валерія ПІНЧУК, учитель історії КЗ «Європейська освіта» Кропивницької міської ради; Світлана КОЛЯДА, учитель історії, заступник з навчально-виховної роботи КЗ «Навчально-виховне об'єднання ліцей-школа-дошкільний навчальний заклад «Вікторія-П» презентували цікаві ідеї, практичні поради щодо якісної підготовки учнів до ЗНО з історії України. Учителі історії мали можливість практикуватися розв'язувати тестові завдання з історії України та отримати фахові консультації з питань підготовки учнів до ЗНО з історії України.

21-22 вересня 2022 року відбувся **семінар-практикум** учителів історії, основ правознавства, громадянської освіти «Розвиток творчого потенціалу педагога шляхом упровадження інноваційних освітніх технологій на уроках історії та суспільствознавчих дисциплін (креативні педагогічні майстерки)». Організатором семінару була науково-методична лабораторія суспільствознавчих дисциплін КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», співорганізатором – Благовіщенський ліцей «Інтелект» Благовіщенської міської ради.

Відкрили семінар:

Наталія ЧЕРТКОВА, завідувач науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін, та Інна ВІДБОРЕНКО, методист науково-методичної лабораторії суспільствознавчих дисциплін.

Спікерами були:

- Тетяна ЛОШАТИНСЬКА, в.о директора Благовіщенського ліцею «Інтелект», учитель англійської мови, старший вчитель («Формування освітнього середовища Благовіщенського ліцею «Інтелект»»);

- Олександр ЧУЧАЄВ, учитель історії Благовіщенського ліцею «Інтелект», учитель – методист, переможець I (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2022», номінація «Основи правознавства» («Інструментарій сучасного вчителя на озброєнні компетентнісного навчання (з досвіду роботи)»);

- Наталія МАКСЮТЕНКО, учитель історії Благовіщенського ліцею «Інтелект», старший вчитель («Практичні інструменти взаємодії на уроках суспільствознавчих дисциплін»);

- Наталія ШЕВЧЕНКО, учитель історії Благовіщенського ліцею «Інтелект», старший вчитель («Формування стійкого інтересу учнів до вивчення історії через систему позакласної роботи»);

- Сергій КОЛОМОЄЦЬ, учитель історії Уляннівського ліцею Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області, лауреат другого туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2020», номінація «Історія» (майстер-клас «Методична імпровізація»);

- Юрій МИТРОФАНЕНКО, старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», кандидат історичних наук («Сучасний урок історії: компетентнісний аспект»).

Майстерки учителів історії, основ правознавства та громадянської освіти провели:

- Марина ГОЛОВКОВА, учитель історії та правознавства, заступник директора з навчально-виховної роботи комунального закладу «Гайворонський ліцей № 1» Гайворонської міської ради Кіровоградської області, лауреат I (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2022», номінація «Основи правознавства»;

- Світлана КОЛЯДА, учитель історії, заступник з навчально-виховної роботи комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання ліцей-школа-дошкільний навчальний заклад «Вікторія-П»;

- Валерія ПНЧУК, учитель комунального закладу «Ліцей «Європейська освіта» Кропивницької міської ради»;

- Наталія БІБІК, учитель історії комунального закладу «Бобринецький ліцей №1» Бобринецької міської ради Кіровоградської області, заслужений учитель України.

19 квітня 2023 року на базі КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» відбувся **семінар-практикум (творча група)** учителів історії, правознавства, громадянської освіти «Інноваційні методики викладання в професійному розвитку вчителя історії, правознавства, громадянської освіти», який провели Наталія ЧЕРТКОВА та Інна ВІДБОРЕНКО (НМЛ суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського») <https://sites.google.com/koippo.in.ua/19-04-2023>.

Тьютори акцентували увагу на важливості використання інноваційних методик навчання. Інноваційні методи значно покращують якість подачі навчального матеріалу й результативність його засвоєння учнями, збагачують зміст освітнього процесу, підвищують мотивацію до вивчення історії, основ правознавства та громадянської освіти, створюють умови для більш тісного партнерства між вчителями та учнями.

Спікерами творчої групи були:

Оксана КОВАЛЕНКО, учитель історії КЗ «Новоархангельський ліцей «Лідер» Новоархангельської селищної ради;

Світлана ФІЛШОВА, учитель історії ліцею «Крила України» Знам'янської міської ради Кіровоградської області;

Юрій МИТРОФАНЕНКО, старший викладач кафедри ТІМСО КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», кандидат історичних наук;

Ірина ГУРА, учитель історії КЗ «Олексіївський ліцей» Кетрисанівської сільської ради;

Наталія МАКСЮТЕНКО, учитель історії Благовіщенського ліцею «Інтелект» Благовіщенської міської ради;

Аліна ВРАДІЙ, учитель історії Добровеличківського ліцею «Гармонія» Добровеличківської селищної ради;

Марина ГОЛОВКОВА, учитель історії та правознавства, заступник директора з навчально-виховної роботи КЗ «Гайворонський ліцей № 1» Гайворонської міської ради Кіровоградської області.

У 2023 році здійснюється апробація нової методичної форми роботи (**методичний серфінг**), яка спрямована на забезпечення системного педагогічного консультування на основі ефективної комунікації з урахуванням виявлених потенційних та задоволення актуальних освітніх потреб педагогів у самоосвітній діяльності в умовах безперервної освіти.

Методичний серфінг розглядаємо як серію вебінарів із десяти взаємопов'язаних або локальних за темою консультаційних занять, що проводяться один раз на місяць для відповідної категорії педагогічних працівників.

Детальніше з умовами та порядком організації та проведення методичного серфінгу можна ознайомитися на сайті КЗ «КОШПО імені Василя

Сухомлинського» у рубриці Діяльність - Науково-методична - Методичний серфінг <http://koippo.kr.ua>.

Методичні серфінги, які проводили Наталія ЧЕРТКОВА та Інна ВІДБОРЕНКО, ґрунтувалися на компетентнісному підході, тематика їх обиралася із урахуванням виявлених потенційних та задоволення актуальних освітніх потреб педагогів, зокрема були враховані такі запити як: підготовка до ЗНО/ НМТ з історії України; робота учителів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ; ІКТ-компетентність учителів історії, правознавства та громадянської освіти; підготовка до конкурсів з історії МАН; практичні заняття з громадянської освіти та інші. З презентаціями та детальним описом методичних серфінгів можна ознайомитися за посиланням <https://sites.google.com/koippo.in.ua/nml/>.

26-28 квітня 2023 року відбулася **III Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Професійна позиція: думки, аргументи, факти»**, організаторами якої є КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» (кафедра теорія і методики середньої освіти (Сергій БУРТОВИЙ, Юрій МИТРОФАНЕНКО) та науково-методична лабораторія суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін (Наталія ЧЕРТКОВА, Інна ВІДБОРЕНКО.), Наукове товариство імені Тараса Шевченка, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Метою конференції є об'єднання зусиль науковців і вчителів різних областей України з питань викладання предметів освітніх галузей «Суспільствознавство», «Громадянська та історична»; висвітлення питань методики викладання предметів цих освітніх галузей; представлення власного досвіду, обмін педагогічними ідеями та формування професійної компетентності педагогів суспільствознавчих дисциплін в умовах викликів сьогодення.

У роботі конференції взяло участь 57 учасників.

З вітальним словом до присутніх звернулися:

Юрій МИТРОФАНЕНКО, старший викладач кафедри теорії та методики середньої освіти КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», в.о. обов'язки голови обласного осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка (м. Кропивницький).

Раїса ЄВТУШЕНКО, головний спеціаліст відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин головного управління загальної середньої та дошкільної освіти директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

Сергій СВІТЛЕНКО, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, голова Дніпровського осередку НТШ, доктор історичних наук, професор.

Презентували свої доповіді:

Костянтин БАХАНОВ, доктор педагогічних наук, професор кафедри суспільствознавчої освіти комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», професор. Тема: «Професійна позиція педагога: методичний вимір».

Ігор ЩУПАК, кандидат історичних наук, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» член Українсько-Німецької комісії істориків, постдокторант Університету Торонто, член Ради директорів UJE (Канада), член

Міжнародної ради Освенцимської (Польща). Тема: «Сучасні виклики у викладанні історії за умов російсько-української війни та «суцільної диджиталізації».

Олена ПОМЕТУН, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України. Тема: «Навчання історії як навчання цінностей».

Тетяна РЕМЕХ, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, старший дослідник. Тема: «Розвиток інфомедійної грамотності учнів засобами громадянської освіти».

Ірина КОСТЮК, методистка кабінету координації впровадження НУШ і моніторингу комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», членкиня Європейської асоціації історичної освіти EuroClio. Тема: «Внутрішньогалузева та міжгалузева інтеграція у реалізації освітньої галузі ГІО: досвід курсу «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти».

Юрій МИТРОФАНЕНКО. Тема: «Професійна позиція педагога в умовах трансформації історичної освіти в Україні».

Матеріали тематичних секцій розміщені на платформі <https://conf.org.ua/2023/>. Відео за покликанням <https://youtu.be/EtllHiTbSRM>, <https://www.facebook.com/100002181575198/videos/1256729624943487/>.

Науково-методична лабораторія суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін співпрацює з **міжнародними організаціями** та проводить спільні семінари та вебінари на базі комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» для педагогів області. Протягом року організуємо вебінари «Нові підручники і нові можливості дистанційної освіти. Актуальні проблеми викладання історії Другої світової війни та Голокосту», які проводяться спільно з співробітниками Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума».

Також були проведені **семінари-тренінги** «Коли світ на межі змін: стратегії адаптації» для учителів громадянської освіти в партнерстві ГО ГЛОБАЛ в рамках програми USAID «Мріємо та діємо» у співпраці з Міністерством освіти та науки України та Міністерством молоді та спорту України, на яких кожен учитель міг отримати друковану версію посібника «Методичні матеріали для інтегрованого курсу «Громадянська освіта» (10 клас): посібник/автор-укладач Т. Ремех. IREX. Київ, 2022». Посібник пропонує адаптовані для навчання учнів/учениць вправи (активності) із посібників і матеріалів, створених у межах проєктів IREX (Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів). Вправи включені в уроки/практичні заняття з тем, що відповідають чинній навчальній програмі інтегрованого курсу «Громадянська освіта» (2022 р.). Чітко визначено призначення кожної вправи для вступної, основної, підсумкової частини уроку/практичного заняття. Посібник можна завантажити за покликанням <https://mriemotadiemorazom.org/resources>.

Учителі історії, правознавства та громадянської освіти мають можливість взяти участь **всеукраїнських методичних семінарах для освітян «Нова українська школа: навчання/знання про Голодомор та інші геноциди»** – Шкільна історична освіта в часи російсько-української війни, організаторами яких є Міністерство освіти і науки України, Інститут історії України Національної академії наук України, Український науково-дослідний та освітній центр вивчення Голодомору (HREC in Ukraine).

Щороку школярі Кіровоградщини долучаються до участі у **конкурсі учнівської творчості на тему: «Історія формування державних символів України, їх значення і використання в Україні у різні історичні періоди»**.

Цьогоріч на розгляд журі III етапу конкурсу було подано 28 творчих робіт учнів. Переможцями стали учні ГРЕБЕНЬ Валентини Володимирівни (Центральноукраїнське вище професійне училище імені Миколи Федоровського), ГУРИ Ірини Сергіївни (Кетрисанівська сільська громада), ПЕРЕСУНЧАКА Олександра Сергійовича (Заваллівська селищна громада), ФІЛПОВОЇ Світлани Миколаївни (Знам'янська міська громада), ШАРІЯ Іллі Ігоровича (Кропивницька міська громада).

Слід відмітити високий рівень робіт, які надіслали учасники **XXII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, що проходить під гаслом «Об'єднаймося ж, брати мої!»** у номінації «Історія України і державотворення». Всього на конкурс було подано 22 творчі роботи учнів. Переможцями стали учні КАСЬЯНЕНКО Вікторії Олександрівни (Гайворонська міська громада), МАЛЬОВАНОЇ Світлани Василівни (Заваллівська селищна громада), МОСКАЛЕНКО Любові Іванівни, ФІЛПОВОЇ Світлани Миколаївни (Знам'янська міська громада), ЮДЕНКО Оксани Вікторівни (Добровеличківська селищна громада).

Переможцями 4-го етапу стали учениці 9 класу ліцею «Крила України» Знам'янської міської ради Кіровоградської області МАРТАЛОГА Софія Володимирівна та ЯБЛОНСЬКА Ірина Сергіївна з роботою «Жінки на війні: нескорена Кет та незламна Ксена», учитель – ФІЛПОВА Світлана Миколаївна.

У 2022-2023 навчальному році проходив **XVI Міжнародний конкурс з українознавства** для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти. Відповідно до наказу НДІУ від 21.03.2023 р. № 25 «Про визначення переможців XVI Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти» переможцями визнано:

1 місце – Тупчієнко Станіслав Сергійович, учень 8 класу комунального закладу «Добровеличківський ліцей «ІНТЕЛЕКТ» з темою «Історія рідного краю у топонімічних легендах та переказах» (учитель – Устюжаніна Олена Вікторівна);

2 місце:

- Алексеева Зоряна Сергіївна, учениця 9 класу Калинівської філії Первозванівського ліцею Первозванівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області з темою «Разом ми Сила» (учитель – Назарук Анна Сергіївна);

- Кошельнюк Катерина Сергіївна, учениця 9 класу комунального закладу Добровеличківський ліцей «ІНТЕЛЕКТ» з темою «Пошуки порятунку в роки Голодомору 1932–1933 рр. у спогадах жителів Добровеличківщини» (учитель – Устюжаніна Олена Вікторівна).

КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» підготував **інформаційно-методичні матеріали**, у яких презентовано педагогічні ідеї 91 учителя області, які підготували 145 випускників-двохсотбальників закладів загальної середньої освіти зі 151. Зокрема, саме ці здобувачі освіти одержали за результатами національного мультипредметного тесту 2022 року максимальну кількість балів із блоків: «Українська мова», «Математика», «Історія України». Розроблені інформаційно-методичні матеріали допоможуть педагогам ефективно організувати підготовку здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання та національного мультипредметного тесту. Матеріали можна завантажити за покликанням: <https://sites.google.com/view/anatov-katalog/>.

21 січня 2023 року в дистанційній формі було проведено **III (обласний) етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії**, який передбачав участь учнів закладів загальної середньої освіти області 8-11 класів. Цього року перевірити свої навчальні досягнення, а також творчі здібності з історії, відповідно до квоти, могли 200 учасників. Але безпосередню участь в олімпіаді взяли 154 учня, а саме: 32 учні 8 класу; 43 учні 9 класу; 42 учні 10 класу; 37 учнів 11 класу.

Активну участь в організації та проведенні заходу взяли: адміністрація КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» в особі заступника директора з навчально-організаційної діяльності Василя НУДНОГО та співробітники – Наталія ЧЕРТКОВА, Інна ВІДБОРЕНКО, Ольга ЛИТВИНЕНКО, Іван ЗАДОРЖКО, Наталія ЧУЙ, Оксана ПОБЕРЕЖЕЦЬ, а також голова журі – Ірина КОЗИР, проректор з науково-педагогічної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, кандидат історичних наук, заслужений працівник освіти України.

До складу журі обласного етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади включені викладачі Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, працівники КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», учителі закладів загальної середньої освіти області. Наказ директора департаменту Кіровоградської обласної військової адміністрації від 01 лютого 2023 року № 35-од «Про затвердження списку переможців III (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії у 2022/2023 н.р.» можна завантажити за посиланням: http://koippo.kr.ua/arhiv/2023/nakaz_ova_2023.02.01_35-od.pdf.

III (обласний) етап Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства 2022/2023 навчального року був проведений 19 лютого 2023 року у дистанційній формі. Взяти участь в інтелектуальних змаганнях з предмета, виявити вміння і навички з розв'язування юридичних ситуацій згідно з квотою могли 150 учасників. До виконання олімпіадних завдань долучилися 96 учнів 9-11 класів, зокрема: 41 учень 9 класів, 29 учнів 10 класів та 26 учнів 11 класів.

Обсяг та рівень складності олімпіадних завдань з правознавства дав можливість усім учасникам якнайповніше розкрити свої знання та здібності з предмета, успішно справитись із завданнями різних типів, виявити глибоке розуміння законів, дати правильну оцінку правовим ситуаціям, продемонструвати вміння творчо застосовувати теоретичні знання з правознавства під час розв'язування юридичних задач.

Активну участь в організації та проведенні заходу взяли: Василь НУДНИЙ, заступник директора з навчально-організаційної діяльності КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського»; Наталія ЧЕРТКОВА, завідувач науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін; Ольга ЛИТВИНЕНКО – завідувач навчально-методичного центру дистанційного навчання; Інна ВІДІБОРЕНКО, Наталія КОТЛЯРЕНКО – методисти науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін; співробітники – Іван ЗАДОРОЖКО, Артур ЧАСТАКОВ та голова журі – Євген СОБОЛЬ, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор юридичних наук, заслужений діяч науки і техніки України.

До складу журі обласного етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади включені викладачі факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, працівники КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», учителі правознавства закладів загальної середньої освіти області. Наказ директора департаменту Кіровоградської обласної військової адміністрації від 28 лютого 2023 року № 60-од «Про затвердження списку переможців III (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства у 2022/2023 н.р.» можна завантажити за посиланням: http://koippo.kr.ua/arhiv/2023/nakaz_ova_2023.02.28_60-od.pdf.

18-20 квітня 2023 року тривав **IV етап XXV Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії** на базі Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Інтелектуальні змагання проводились дистанційно на освітній платформі «HUMAN Школа» з використанням системи відеоконференцій Google Meet упродовж трьох днів. Перемогу виборювали 117 учнів 8–11 класів із різних куточків України.

За результатами олімпіади учасники команди від Кіровоградщини здобули дипломи переможців:

II ступеня – Назарій ЛУЦЬ, учень 10 класу Златопільського ліцею м. Новомиргорода Новомиргородської міської ради Кіровоградської області (учитель історії – Бирзул Оксана Василівна);

III ступеня – Роман БІРЕЦЬ, учень 8 класу Лісівської філії комунального закладу «Михайлівський лицей» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області (учитель історії – Щербанська Ірина Михайлівна), та Володимир ВЕРЕМІЙ, учень 9 класу комунального закладу «Лицей «Європейська освіта» Кропивницької міської ради» (учитель історії – Пінчук Валерія Дмитрівна).

Диплом учасника отримала Єлизавета ШРАМКО, учениця 11 класу комунального закладу «Ліцей №4 «Обрій» Світловодської міської ради» (учитель історії – Кобильська Ольга Юріївна).

Організаційно-методичний супровід здійснювали обласний координатор – Наталія ЧЕРТКОВА, керівник команди – Інна ВІДБОРЕНКО (НМЛ суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського»).

Фінальний етап другого туру **Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2022»** у номінації «Основи правознавства» відбувся в листопаді 2022 року через введення воєнного стану в Україні та у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України.

Вітаємо Олександра Володимировича ЧУЧАЄВА, який гідно представив нашу область у фінальному етапі змагань та серед 24 найсильніших конкурсантів України посів п'яте місце, виявивши високий рівень педагогічної майстерності.

Випробування «Майстер-клас», «Практична робота», «Тестування», «Методичний практикум», «Дистанційний урок» відбувались у надскладних умовах: блекаут (відсутність світла, перебої з Інтернетом), повітряні тривоги, психологічна напруженість учасників. Однак усі ці перешкоди не завадили конкурсним змаганням.

Європейською Комісією та Радою Європи було створено спільний проєкт **«Лабораторія транснаціональної історичної освіти та співпраці – HISTOLAB»**. Він був офіційно запущений 1 травня 2022 року. HISTOLAB охоплює 46 держав-членів Ради Європи. Його мета – зібрати інноваційні ініціативи та ідеї в історичній освіті не лише від вчителів та науковців, але й від учнів шкіл. Нагорода HISTOLAB за інноваційні ідеї та проєкти в школах заохочує учнів ділитися своїми інтересами та ідеями, а також розповісти нам, як вони хочуть вивчати історію. Їх просять поміркувати, наскільки вони займаються та цікавляться предметами, які висвітлюються на уроках історії, а потім подати свої ідеї щодо того, як можна викладати історію <https://coe-histolab.eu/activities/school-award>.

Команда учнів 6-7 класів та учителів комунального закладу «Ліцей «Максимум» Кіровоградської міської ради» під керівництвом ВІДБОРЕНКО Інни Володимирівни стали переможцями міжнародного конкурсу «HISTOLAB Award for Innovative School Projects in History Education» в номінації «Fictional Stories (comic book)» серед закладів освіти в мережі демократичних шкіл Ради Європи в рамках European Innovation Days in History Education за підтримки Європейського Союзу. Комікс українською мовою можна переглянути за посиланням <https://youtu.be/8oYIcx838dA>.

Нові освітні технології сприяють поступовому зміщенню співвідношення «освіта – самоосвіта» до домінування самоосвіти. Швидкий розвиток сучасної науки, постійне нарощування інформації, підвищення вимог до будь-якого професіонала щодо його професійної компетентності потребують від кожної особистості прагнення й уміння систематично та наполегливо займатися самоосвітою.

Створення системи підготовки учителів до самоосвіти – багатоаспектна проблема, що охоплює питання навчально-методичного, технічного, програмового, інформаційного, лінгвістичного, організаційного, психологічного забезпечення. У Законі України вказано:

«Педагогічний працівник зобов'язаний постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність загальну культуру» [5].

Процес становлення професіоналізму вчителя історії є тривалим і вимагає систематичної роботи з підвищення дидактичної компетентності. Протягом усієї своєї професійної кар'єри вчителю доводиться вчитися, удосконалювати свій методичний почерк і вирішувати освітні завдання, пов'язані з розвитком особистості учнів засобами навчального предмета «історія» [3].

Викладання історії в школі - процес складний і багатогранний. Уроки історії володіють колосальним виховним потенціалом. Уроки відрізняються складом завдань, об'ємом навчального часу, відбором історичного матеріалу. При певному розходженні пріоритетів, існуючих в окремих курсах історії, загальний підхід до цілепокладання полягає в спрямованості на формування досвіду пізнавальної, особистісно та соціально значущої діяльності, мотивів для подальшої освіти та самоосвіти [2].

професійна майстерність учителя постійно удосконалюється через досконалу організацію самоосвітньої діяльності.

Модернізація системи шкільної освіти, пов'язана з переорієнтацією змісту курсів історії, вимагає розробки нових підходів до формування професійно важливих якостей вчителя історії.

В умовах введення інноваційних підходів у систему освіти, професія вчителя історії немислима без впровадження в практику викладання освітніх технологій навчання, в числі яких пріоритетними є інформаційно-комунікативні технології навчання.

Сучасний вчитель повинен активно використовувати на уроках ІКТ – технології. Діджиталізація – це використання сучасних технологій в процесі навчання. Діджитал-інструменти дозволяють зосередитися на практичному застосуванні знань та навичок, а не просто на теорії. Вони допомагають робити навчання цікавішим завдяки використанню різноманітних мультимедійних матеріалів, інтерактивних завдань, грифів та ін. Наприклад, учень може вивчати історію завдяки окулярам віртуальної реальності. Уявіть, як круто не читати про архітектурні споруди Китаю, а бачити їх як в реальності. Чи ж побувати в музеях, які навряд чи змогли б побачити в житті.

Діджитал-інструменти дозволяють навчатися в будь-який зручний час та з будь-якого місця.

Ще низка переваг: більш індивідуалізований підхід до навчання, можливість доступу до великої кількості інформації з різних джерел, онлайн-курси стали доступнішими для більшості людей. Тепер вивчити і застосувати на практиці нову професію реально за кілька місяців.

Діджиталізація може полегшити доступність навчальних матеріалів для людей з особливими потребами та забезпечити їм можливість навчатися в комфортній для них обстановці. [8].

Прикладами успішної діджиталізації є:

- Онлайн-курси.
- Електронні підручники.
- Інтерактивні вправи.
- Мобільні застосунки.
- Віртуальна реальність.
- Соціальні мережі.

Наприклад, учитель Долинської міської громади Юрій Волков знімає TikTok з історії України https://www.tiktok.com/@history_with_yuriiovych.

Інститут модернізації змісту освіти сформував базу даних [«Навчально-методична скарбничка»](https://imzo.gov.ua/osvita/pisliadyplomna-pedahohichna-osvita-ta-profesiynny-rozvytok/pedahohichni-zaklady-vyshchoi-osvity-pisliadyplomna-osvita/navchal-no-metodychna-skarbnychka/), у якій зібрав розробки, рекомендацій і сценаріїв уроків з української мови, літератури, інформатики, природничих наук, інтегрованих курсів історії та громадянської освіти <https://imzo.gov.ua/osvita/pisliadyplomna-pedahohichna-osvita-ta-profesiynny-rozvytok/pedahohichni-zaklady-vyshchoi-osvity-pisliadyplomna-osvita/navchal-no-metodychna-skarbnychka/>.

Для підтримки учасників освітнього процесу під час воєнного стану в ІМЗО сформували таблицю колективних напрацювань «Освітні ініціативи» закладів післядипломної педагогічної освіти» (тут можна знайти корисні курси, вебінари, тренінги, навчально-методичні розробки, інформаційні ресурси тощо) <https://imzo.gov.ua/osvita/pisliadyplomna-pedahohichna-osvita-ta-profesiynny-rozvytok/pedahohichni-zaklady-vyshchoi-osvity-pisliadyplomna-osvita/navchal-no-metodychna-skarbnychka/>.

Старшокласників доречно познайомити з **міжнародним гуманітарним правом**. Наприклад, скористатися посібником «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право в закладах освіти», що містить навчально-методичні матеріали для проведення уроків у 8–11-х класах https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf.

Для вчителів історії та суспільствознавчих дисциплін Кіровоградської області створено сайт «Викладання предметів освітньої галузі «Суспільствознавство» в 2022-2023 навчальному році. <https://docs.google.com/document/d/1-ZwLzObNg95I51rOKsvCxZXGzGSUIgyY/edit>.

Сайт створений для розміщення новин, методичних рекомендацій, пов'язаних з викладанням предметів освітньої галузі «Суспільствознавство» в закладах загальної середньої освіти відповідно до сучасних науково-методичних підходів.

Для якісного проведення навчання, особливо в період карантину, вчителі можуть використовувати різноманітні платформи та сервіси.

Онлайн-платформа з громадянської освіти <https://www.citizen.in.ua/> являє собою дві версії онлайн-роботи у ході вивчення курсу громадянської освіти: онлайн-курс та інтерактивний підручник.

Матеріали онлайн-курсу з громадянської освіти підготовлено з ініціативи Міністерства освіти і науки України Програмою сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні.

Німецька ГО «CRISP – Crisis Simulation for Peace e.V.» та ГО «ЕдКемп Україна» розробили **посібник «Культура й практика викладання прав людини: поради, вправи, симуляційні ігри»**. З ним можна ознайомитися за посиланням: <https://bit.ly/simschoolinks>. Три розділи посібника містять теоретичний матеріал з опису концептуальної тріади ефективної освіти з прав людини, а також знайомлять з вправами та симуляційними іграми про права людини.

За результатами учнівського конкурсу «Радянське минуле: (Пере)осмислення історії», що є частиною міжнародного проекту «Конкурс з історії у Білорусі, Грузії, Молдові та Україні 2.0», і виконується спільно DVV International в Україні та Всеукраїнською асоціацією «Нова Доба» за підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини, створено **посібник «Як працювати з радянським минулим на уроках історії»**. За матеріалами конкурсу учнівських історичних проєктів «Радянське минуле: (Пере)осмислення історії». Його можна завантажити за посиланням: <https://cutt.ly/AbQw3gj>.

Ресурси для створення ігор з історії та суспільствознавчих дисциплін:

- [Wordwall.net](https://www.wordwall.net) – цей сайт пропонує купу варіацій онлайн-ігор. Починати грати в них можна без логування чи реєстрації. Wordwall має безліч шаблонів або можливість налаштувати власну гру.

- [Vaamboozle.com](https://www.vaamboozle.com) – на цьому сайті є величезна різноманітність різних ігор і він не потребує реєстрації. Гра-вікторина, яка чудово підходить для закінчення огляду підрозділу або попереднього оцінювання. Учні можуть грати в командах.

- Kahoot! – це навчальна платформа, за допомогою якої можна проводити інтерактивні заняття та перевірку знань учнів за допомогою онлайн-тестування. Запитання відображаються на спільному екрані, а учні відповідають на своїх пристроях.

Для належної організації навчання історії та обговорення віхових подій учителі/вчительки можуть скористатися **інтернет-сторінками офіційних, громадських органів та інституцій**. Це зокрема:

- Український інститут національної пам'яті: <https://uinp.gov.ua>;
- Інститут історії України НАН України: <http://history.org.ua>;
- Громадський проєкт «ЛІКБЕЗ. Історичний фронт»: <http://likbez.org.ua>;
- Історична правда: <https://istpravda.com.ua>;
- Україна Incognita: <http://incognita.day.kyiv.ua>;
- Електронний архів українського визвольного руху: <http://avr.org.ua>.

У інтернеті доступні досить багато **відеороликів**, які розкривають теми шкільної програми, зокрема:

- канал Міністерства освіти і науки України <https://www.youtube.com/c/MONUKRAINE>;

- Уроки історії Пітона Каа – колекція відеоуроків із всесвітньої історії та історії України, що постійно поповнюється. Їх можна використовувати для дистанційного навчання та демонстрацій під час викладання. Тут ви можете знайти відеолекції з історії стародавнього світу, історії середніх віків, історії

нового часу, новітньої історії українською та російською мовами. Канал побудовано за принципом енциклопедії, тобто всі навчальні відео поєднані перехресними посиланнями та анотаціями на історичні події, що в них згадуються, об'єднані в зручні добірки:

<https://www.youtube.com/c/IgorAleynikov/featured>.

- Проект «Якість освіти».
- 7 клас. Історія України. <https://cutt.ly/Pva8Fxc>.
- Проект «HistOk Популярно про історію».
- 5 клас

Історія.

<https://www.youtube.com/watch?v=iAS0tvh8Hyc&list=PLyjjLv0IKpfqrsZuD6oR5oQo2BM3bBwFq&pp=iAQB>.

- 7 клас. Історія України. <https://cutt.ly/Lva4HEq>.
- 8 клас. Історія України. <https://cutt.ly/Eva4ibK>.
- 9 клас.

Історія.

<https://www.youtube.com/watch?v=AItQExNRd94&list=PLyjjLv0IKpfor-JFq0knXIhrytVxIPaT&pp=iAQB>.

- Лекції Тімоті Снайдера про історію України
<https://youtube.com/playlist?list=PLe6NcH-LB5H2zezH0m0ii9LGd4gaEA38A>.

Під час викладання історії варто акцентувати увагу на вмінні працювати з історичним документом як фундаментальним вмінням учня, що має формуватися впродовж навчання засобами кількох шкільних курсів. Оптимальний спосіб організації роботи з формування цього вміння – методика покрокового аналізу історичного документа. На перших етапах робота з документом має відбуватися за безпосередньої участі вчителя (евристична бесіда та інші прийоми) з поступовим ускладненням аж до самостійного аналізу учнями джерела та інтерпретації історичних фактів.

У процесі навчання маємо використовувати фрагменти писемних джерел, що містять інформацію, спираючись на яку учні можуть визначити час написання документа або історичний період, про який ідеться; автора та соціальну групу, до якої він належить; звідки взято текст. Розвивальний та пізнавальний ефект буде більший, якщо джерело, яке опрацьовуємо, буде багаторакурним.

Одним з компонентів у роботі з формування вміння працювати з історичним джерелом є навчальні й розвивальні завдання.

За спостереженням І.Лернера, кожне вміння формується внаслідок навчальних вправ, кількість яких сягає 20-25.

Орієнтовні вміння учнів у роботі з писемними історичними джерелами	
Історико-аналітичні вміння	
<p>Учень повинен вміти: <u>Ознайомлення з джерелом (1 етап)</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначати різновид джерела (чи це уривок з літопису або щоденника подорожнього, чи законодавчий акт тощо). 2. Встановити час і місце створення документа в контексті історичної епохи. 	<p>Учень повинен вміти:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поділяти текст джерела на завершені частини, визначати основну думку фрагмента. 2. Переказувати зміст фрагмента історичного джерела (складати план документа,

<p>3. З'ясувати авторство документа, визначати належність його творців до певної соціальної групи.</p> <p>4. Встановлювати призначення та обставини створення документа на тлі історичної доби.</p> <p><u>Пошук інформації та аналіз змісту документа (2 етап)</u></p> <p>5. Встановлювати основні події, явища (історичні постаті), про які йдеться в джерелі.</p> <p>6. З'ясувати ставлення автора документа до описаного ним, визначати вияви упередженості або доводити достовірність інформації.</p> <p>7. Виокремлювати історичні деталі з тексту документа (факти, події, явища, характеристики історичних діячів тощо).</p> <p>8. З'ясувати, підтверджує чи заперечує джерело раніше отриману інформацію. (Чи збігаються відомості джерела з інформацією підручника чи інших джерел).</p> <p>9. Застосовувати та пояснювати поняття та терміни, вживані в джерелі.</p> <p>10. Встановлювати за документом причинно-наслідкові зв'язки перебігу подій, явищ тощо.</p> <p><u>Узагальнення та оцінка документа (3 етап)</u></p> <p>11. Висловлювати власне судження про документ та його автора, про події, явища, постаті, описані в джерелі.</p> <p>12. Визначити роль в історичному процесі подій, явищ, історичних осіб, зображених у джерелі.</p>	<p>встановлюючи послідовність викладу прочитаного).</p> <p>3. Складати питання за змістом історичного джерела.</p> <p>4. Складати стислу розповідь про події, постаті, використовуючи історичне джерело (та матеріали підручника).</p> <p>5. Використовувати писемне джерело в аргументації певного історичного факту, обстоюванні власної думки.</p> <p>6. Зіставляти писемні джерела з іншими історичними джерелами.</p> <p>7. Відбирати матеріал з декількох історичних джерел для самостійного розв'язання навчального завдання.</p> <p>8. Порівнювати писемні історичні джерела, що відбивають різні погляди на ті самі події, матеріал (текст) підручника та джерела.</p> <p>9. Оперувати інформацією, отриманою в результаті аналізу кількох історичних джерел.</p> <p>10. Робити узагальнення (висновки) у вигляді тез, схем, таблиць.</p>
---	--

Запропоновані вміння роботи з історичним джерелом можуть видозмінюватися відповідно до різновиду писемного джерела, рівня пізнавальних можливостей учнів конкретного класу.

Вищий рівень сформованості вміння відзначатиметься й вищим рівнем аналізу, узагальнення, порівняння писемних історичних джерел. Тож старші учні (учениці) повинні вміти складати питання до історичного документа глибшого аналітичного характеру або складати розгорнуту розповідь із використанням кількох історичних джерел. Оволодіння вміннями працювати з історичними джерелами формуються роками протягом вивчення кількох шкільних курсів, а успіх в досягненні цілей залежить від того, як в цей час відбувається процес розумового розвитку школярів.

Уроки, на яких формуватимуться перелічені вміння, мають передбачати всі етапи з оволодіння новими способами навчальної діяльності.

Найпростіший алгоритм, який мають опанувати учні внаслідок оволодіння вміннями працювати з писемними історичними джерелами *нарративного (оповідного)* характеру може бути таким:

- 1) Визначте, ким був автор документа, узагальніть, про що йдеться в документі, з'ясуйте, коли відбулися описані в ньому події.
- 2) Визначте, як автор розповіді ставиться до описуваних подій або історичних діячів; поміркуйте, навіщо він свідчить про події, які ідеї хотів донести до нащадків; з'ясуйте (сформулюйте) значення подій та явищ, про які йдеться в джерелі.
- 3) Поміркуйте, у чому цінність джерела саме для вас, стисло викладіть своє ставлення до описаних подій або діячів.

Аналіз *актових* історичних джерел має певні особливості. На відміну від оповідних, ці джерела було створено в процесі діяльності різних державних, громадських установ, організацій тощо, тож вони мали свого часу практичне значення, чим зумовлений їхній діловий, офіційний характер. Тому алгоритм опрацювання трохи інший:

- 1) визначте, коли, де та за яких обставин з'явився аналізований документ, тобто схарактеризуйте історичні умови створення документа, а також стисло узагальніть, про що в ньому йдеться; усе це стисло запишіть у першій частині відповіді;
- 2) визначте, які результати мало ухвалення документа, які зміни в державі та суспільстві загалом зумовили або могли зумовити впровадження цього документа; сформулюйте значення документа і наслідки реалізації закладених у ньому ідей для історичного процесу;
- 3) поміркуйте, у чому цінність джерела саме для вас, стисло викладіть ставлення до заходів, передбачених цим документом, до основних ідей, які в цьому документі задекларовано; чи мало ухвалення документа ті наслідки, на які сподівалися його викладачі [3].

Сучасний вчитель історії – це людина, здатна вибудувати траєкторію свого духовного й особистісного професійного розвитку, пов'язаного з освоєнням і вибором культурних смислів історичного розвитку, самовизначенням у системі цінностей педагогічної діяльності. Розвиток професійних якостей можливо декількома шляхами. Насамперед, це – індивідуальний стиль викладання. Іншим напрямком розвитку професіоналізму вчителя історії є інноваційна діяльність, яка забезпечує розвиток процесу навчання історії. Якості інноваційних полів можна виділити концепції та моделі історичної освіти, зміст навчального предмета в різних освітніх установах, технології та сучасні засоби навчання історії. Вчителю необхідно насамперед усвідомити інноваційні ідеї в сучасній освіті. До таких ідей можна віднести ідею розвиваючого навчання, особистісно орієнтованого навчання, продуктивного навчання. Основною тенденцією розвитку сучасної освіти є перехід від традиційного до інноваційного навчання. Основними рисами інноваційного навчання є: орієнтація на процес навчання; суб'єкт-суб'єктні відносини; орієнтація освітнього процесу на самоцінність учня; проектування освітнього середовища; результатом навчання є здатність учня до самовизначення і саморозвитку.

Ці ідеї учителем історії повинні бути сприйняті як норми методичної діяльності. Виходячи з цього, переглядаються цілі навчання історії, які повинні бути орієнтовані на розвиток, насамперед на розвиток історичної свідомості саме тому сучасний вчитель повинен постійно удосконалювати свою майстерність та реагувати на зміни освітньої системи.

У 2023-2024 навчальному році відзначаються такі пам'ятні дати та ювілеї:

1125 років із часу першої писемної згадки про місто Галич (898);

450 років із часу заснування у Львові Іваном Федоровим друкарні (1573);

400 років із часу обрання Михайла Дорошенка гетьманом Запорозького козацтва (1623);

375 років із часу переможних битв українського козацтва під Жовтими Водами (29.04–16.05.1648), Корсунем (25–26.05.1648), Пилявцями (21–23.09.1648);

350 років із часу походів Івана Сірка на Очаків та Ізмаїл (1673);

225 років із часу видання «Енеїди» Івана Котляревського (1798);

200 років із часу утворення «Товариства з'єднаних слов'ян» (1823);

175 років із часу скасування кріпосного права у Галичині та Закарпатті (1848);

175 років із часу заснування у Львові Головної Руської Ради (1848);

175 років із часу заснування у Львові Галицько-руської матиці – культурно-освітнього товариства (1848);

150 років із часу заснування у Львові Наукового товариства імені Шевченка (початкова назва – Літературне товариство імені Шевченка) (1873);

150 років із часу утворення Історичного товариства Нестора літописця (1873);

125 років із часу започаткування «Літературно-наукового вісника» (1898);

125 років із часу видання першого тому «Історії України – Руси» Михайла Грушевського (1898);

100 років із часу початку політики «українізації» – заходів на підтримку розвитку української мови (1923);

75 років із часу заснування Київського національного лінгвістичного університету (початкова назва – Київський державний педагогічний інститут іноземних мов) (1948);

50 років фільму «В бій ідуть тільки «старики» (1973).

Видатних особистостей:

1040 років із часу народження Ярослава Мудрого (983–1054), Великого князя Київського, державного та політичного діяча Київської Русі;

970 років із часу народження Володимира Мономаха (1053–1125), Великого князя Київського, державного та політичного діяча Київської Русі;

310 років із часу народження Івана Григоровича-Барського (1713–1791), архітектора, представника українського бароко;

220 років із часу народження Остапа Вересая (1803–1890), кобзаря;

200 років із часу народження Ізраїля Бродського (1823–1888), підприємця, мецената;

150 років із часу народження Євгена Черняхівського (1873–1938), лікаря, хірурга, педагога;

150 років із часу народження Сеїтджеліля Хаттатова (1873–1938), кримськотатарського політичного діяча, педагога, просвітителя, одного з організаторів першого Курултаю кримськотатарського народу;

130 років із часу народження Олександра Севрюка (1893–1941), громадського та політичного діяча, дипломата;

120 років із часу народження Юрія Перевузника (1903–1966), громадського та політичного діяча, юриста, учасника боротьби за незалежність України у XX столітті.

Днів пам'яті:

90-ті роковини Голодомору 1932–1933 років в Україні (День пам'яті – 25.11.2023).

Відомих подій світової історії:

75 років із часу прийняття Генеральною асамблеєю ООН Конвенції про геноцид (09.12.1948);

75 років із часу прийняття Генеральною асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини (10.12.1948) [6].

Список використаних джерел

1. Прокопчук В. Методична компетентність вчителя історії та правознавства як складова професійної компетентності. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13220/1/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9.pdf>
2. Баханов К.О. Механізм запровадження компетентнісного підходу в навчання історії в школі. *Історія і суспільствознавство в школах України*. 2013. №1-2.
3. Власов В. Методика формування вмінь роботи з писемними джерелами: Бібліотека журналу «*Історія та суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*». 2015. №2. С.21-23.
4. Долинська Л.В. Розвиток здатності до самоуправління як механізм особистісно-професійного становлення вчителя. *Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка Інституту психології ім. Г. С. Костенка НАПН України*. 2011. Вип. 12.
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Пам'ятні дати і ювілеї на 2023 рік. URL: <https://uinp.gov.ua/dokumenty/normatyvna-baza-shchodo-pamyatnyh-dat-ta-yuvileyiv/pamyatni-daty-i-yuvileyi-na-2023-rik>.
7. Пометун О.І. Формування предметної компетентності учнів в процесі навчання історії в основній школі. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2014. № 4. С.6-9.
8. Тимошенко В. Діджиталізація освіти: допомагає чи шкодить навчальному процесу? URL: <https://delo.ua/education/didzitalizaciya-osviti-dopomagaje-ci-skodit-navcalnomu-procesu-415284/>.
9. Сайт НМЛ суспільно-гуманітарних та естетичних дисциплін КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». URL: <https://sites.google.com/koippo.in.ua/susp-hum/>.